PODKARPATSKÁ RUS
SBÍRKA INFORMATIVNÍCH PŘEDNÁŠEK
POŘÁDANÝCH TĚLOCVIČNOU JEDNOTOU
„SOKOL“ V UŽHORODĚ

ČÍSLO VIII.

V. V. MELMUKA

POZEMKOVÁ REFORMA V PODKARPATSKÉ RUSI

—

ŽDÍMAL A VETEŠNÍK, UŽHOROD

PODKARPATSKÁ RUS

SBÍRKA INFORMATIVNÍCH PŘEDNÁŠEK

POŘÁDANÝCH TĚLOCVIČNOU JEDNOTOU

„SOKOL" V UŽHORODĚ

ČÍSLO

VIII.

POZEMKOVÁ REFORMA V PODKARPATSKÉ RUSI

PŘEDNESL INSPEKTOR

V. V. MELMUKA

V TĚLOCVIČNÉ JEDNOTĚ SOKOLSKÉ

V UŽHORODĚ

PŘEDNÁŠKOVÉ OBDOBÍ 1920

UŽHOROD

ŽDÍMAL A VETEŠNÍK

1921

ÚVOD.

V žádném území československé republiky nejeví se provádění pozemkové reformy takovou nutností jako v Podkarpatské Rusi. V malém tomto území s rozlohou přibližně poloviční Moravy, je vedle velkého majetku státního, hlavně lesů, vysoké procento půdy velkostatkářské v rukou šlechty a zbohatlých obchodníků. Vedle velkostatků jsou tu ještě statky větší a střední velikosti, od 50—250 kat. jiter, rovněž v držení zmíněných obchodníků, živlu to nám nepřátelského; ale Rusíni zde vůbec nejsou zastoupeni. V sousedící župě zemplínské na Slovensku je také procento velkostatků vysoké, ale zde již přece nacházíme alespoň jednotlivě menší i střední statky v rukou Slováků, kdežto v Podkarpatské Rusi jest Rusín jen námezdníkem na panském, nebo domkářem s výměrou půdy, která naprosto nepostačuje k výživě jeho obyčejně četné rodiny. Z Podkarkatské Rusi stěhovalo se z této příčiny tisíce rodin ročně do Ameriky, kde jejich počet vzrostl během času na statisíce. Stěhovali se též na léto do uherské roviny, aby si tu vydělali potřebného chleba pro sebe i svou rodinu na zimu. Do jednotlivých dvorů v úrodné rovině mukačevské chodí dělníci na práci až se hřebenů Karpat a z Marmarošska ze vzdálenosti i přes 100 km. Lze si tedy představiti jak bídně jest tento lid živ, když si musí cheba tak daleko od své rodné vsi dobývati. Jeho požadavky jsou ty nejmenší: spokojí se chlebem kukuřičným nebo ovesným a nejjednodušším pokrmy z tohoto obilí připravenými. Trochu brambor, kyselého mléka a kukuřičného chleba je rusínskému člověku dostatečnou výživou. Jen někdy — o svátcích — popřeje si rusínský gazda kousku skopového či vepřového masa z vlastní zabité ovce nebo svině. Slováci ze zemplínské župy posmívají se Rusínům: „Keď by Rusín bul carom, nechcel by len kartušky (brambory) s kysaným mljekom a na otave spať." Drůbež a vejce prodává, aby si mohl zakoupiti nejnutnější potřeby pro svou rodinu a potom kořalku; bez té se neobejde. Živí se prací na „grófské" zemí a z užitku dobytka, který pase na společných pastvinách. Každý velkostatek jest kolem dokola obklopen rusínskými chýžemi, které se někde ani nerozeznají od chatrčí cikánských. Na př. v župě mukačevské, kde jsou rozsáhlé statky bývalých hrabat Schönbornů, jsou vesnice se 4—5, až 7.000 obyvateli. Podobně jest i v Komjatech v župě berežské. V některých místech jako ve Vel. Lučkách, Značevě,

Komjatech připadá na jednoho obyvatele všeho všudy průměrně 600 sáhů vlastní země, počítaje v to i pastviny obecní a komposesoráty, které jsou skorem v každé dědině.

Rozvrstvení ve vlastnictví půdy.

Abychom si učinili přesnější představu o vlastnických pozemkových poměrech a o nutnosti pozemkové reformy v Podkarpatské Rusi stůjtež zde k objasnění některé výtahy z maďarské statistiky z r. 1911, o rozdělení pozemkového majetku, přepočtené na nynější území Podkarpatské Rusi:

Zabraného majetku pozemkového (nad 150 ev. 250 ha) v rukou velkostatkářů čítá se okrouhle		461.000 kat. jiter
Z toho připaná:		
na zemědělskou půdu . . . . . (pole, louky, zahrady, vinice)	106.000 kat. jiter	
na ostatní pozemky . . . . . . (lesy, pastviny, močály atd.)	355.000 kat. jiter	
Státního majetku pozemkového po odečtení území jež připadlo Slovensku (hlavně lesů a pastvin) okrouhle		500.000 kat. jiter
majetku obecního, urbariálního a komposesorátů částečně (hlavně pastvin a lesů) okrouhle		400.000 kat. jiter
majetku církevního		9.500 kat. jiter
Činí dohromady . . .		1370.500 kat. jiter

Porovnáme-li tuto výměru velkého majetku pozemkového, jehož převážnou část tvoří lesy a pastviny, s velikosti Podkarpatské Rusi (okrouhle 10.800 km² = 1,080.000 ha = 1,868.400 kat. jiter) vyplývá z toho, že na ostatní majitele pozemků, střední a drobné zbývá necelých 500.000 kat. jiter půdy vlastní.

Nyní odpočítejme od této výměry výměru půdy středních majitelů pozemkových (jichž se čítá v Podkarpatské Rusi na 3200) okrouhle 260.000 kat. jiter, a zbude nám pouhých 240.000 kat. jiter pro 260.000 příslušníků drobných zemědělců — gazdů, kteří nemohouce se obživiti na vastní půdě, jsou nuceni obdělávati půdu velkostatkářskou jednak prací podílovou, jednak na způsob „panščiny", aby se uživili. O těchto námezdních poměrech zmiňuji se na jiném místě.

Výměra jednotlivých kultur v procentech.

Procentický vztah jednotlivých kultur v Podkarpatské Rusi k celkové její výměře jest tento:

	v župě Užhorodské a Szabolčské	Beregské a Ugočské		Marmarošské
na pole připadá	50%	34%		20%
na zahrady připadá	5%	¾%		0·6%
na vinice připadá		2¼%		
na louky připadá	7%	12%	Včetně lesních	57%
na pastviny připadá	13%	18%		
na lesy připadá	22%	30%		20%
neproduktivní	3%	3%		2·4%

Obhospodařování půdy. Dobytkářství.

Obhospodařování půdy v Podkarpatské Rusi jest, jak ani jinak není možno, na stupni nejnižším. Někde jest pastvina resp. dobytkářství jediným zdrojem výživy a nejdůležitějším odvětvím zemědělským. Dobytek se pase od rána do večera, v zimě i v létě. Pod sněhem vyhrabávají si ovce i vepřový brav chudou potravu, takže není divu, že dobytek při vší otužilosti zdechá hladem i chorobami všeho druhu, které jsou zde domovem. A tak přes to, že sem zaváděla uherská vláda alspý skot, je tu často dobytek úplně zdegenerovaný, zakrslý, který skýtá jen pranepatrného užitku. Chovu domácích zvířat nevěnuje se vůbec žádná péče. Dobytek hnůj roznese na pastvě a tím uchází mrva i těm málo polím, kterých je Rusín vlastníkem. Sklízí se někdy jen tolik, co se zarobilo do země, obyčejně však nepatrně výše. Bez pastvin nedovede si Rusín představiti své hospodářství. Když zdejším malozemědělcům dostalo se přídělu půdy z velkostatků dobrodiním čsl. zákonů o reformě půdy, stalo se, že na mnohých místech obdělal lid jen půdu z velkostatků přidělenou, ale za to nechal svou vlastní ležeti ladem; to proto, aby uživil zvýšený stav dobytka.

Statistika dobytka.

Dle maďarské statistiky z r. 1911 připadá sice v Podkarpatské Rusi na 1000 kat. jiter orné půdy, luk a pastvin průměrně jen 160 kusů dobytka hovězího, 28 koní, 65 prasat, 150 ovcí 20 koz, avšak stav dobytka nynější, válečnými poměry vyvolaný, může se počítati n e j m é n ě d v o j n á s o b n ý, vzhledem k tomu, že po

dobu války jevilo se zdejšímu venkovanu výhodnějším nechávati pozemky ladem ležeti jako pastviny pro dobytek, nežli je vzdělávati a osévati obilím, na něž uvaleny ceny maximální. Při tom padala silně v úvahu ještě okolnost, že vojenskou službou mužů bylo přirozeně obdělávání pozemků hodně zanedbáváno.

Hospodářské plodiny.

Plodiny hospodářské, pěstují se v Podkarpatské Rusi v tomto poměru (podle maďar. statistiky počítaje v to i velkostatky).

pšenice ozimá	22%
žito	4%
oves	14%
kukuřice	16%
brambory	9%
krmná řepa	1·2%
tabák	0·8%
konopí a len	1%
luštěniny	2%
pícniny	5%
různé plodiny (jarní obilí, řepka, fazole)	9%
a na úhor ponecháváno jest	16%

celkové výměry půdy orné.

Malý rusínský gazda nepěstuje mnoho plodin hospodářských. Stačí mu kukuřice a brambory, dále oves, ozimní ječmen, len a konopí. Do kukuřice přiseje slunečnic, fazolí a tykve, rovněž tak do brambor. Po sklizni se pase dobytek na poli až do jara.

Orba.

Obyčejně se na zimu neorá; jednak není času a dosti lidí k obsluze pluhu, ale hlavně k vůli té pastvě. Půda z jara je pýrem tak porostlá, že se brázda ani nezaklopí; oře se jen mělko, sotva na dva prsty a při tom čtyřspřežení volů námahou klesá ve brázdě. Pluh obsluhují dva lidé, dva další vodí tahouny a jeden je popohání. Volci táhnou za společná jařma, která jsou upevněna na voji. Rukou se zaseje obilí nebo zakopou brambory do země. Podle toho jak zbývá času po panské robotě, ošetřuje si Rusín své vlastní pole.

Důvody pro pozemkovou reformu v Podkarpatské Rusi.

Oddůvodněnost a naléhavá nutnost provedení pozemkové reformy v Podkarpatské Rusi jest dána především těmito příkrými protivami sociálními mezi obyvateli Podkarpatské Rusi a pak z těchto protiv vyplývajícími, nemorálními způsoby námezdními, jakými velkostatkáři Podkarpatské Rusi udržovali ten ubohý podkarpatský lid u věčné porobě, tmě a nevolnictví.

Obdělávání pozemků na podíl ze sklizně.

Hlavní, nejvíce v Podkarpatské Rusi rozšířený takovýto poměr námezdní jest obdělávání na podíl ze sklizně. Každý poněkud větší majitel půdy v Podkarpatské Rusi, totiž již od 20 kat. jiter počínaje, dává rusínským bezzemkům i malozemědělcům pracovati na svých pozemcích na podíl ze sklizně. Majitel takové usedlosti, nebo jeho nájemce, zorá a dodá semeno, ostatní práci až do úplné sklizně ponechává námezdníkům, kterým pak při sklizni vyměří jistý díl. Tak příkladně v župě mukačevské bylo zvykem dávati kukuřici a brambory na jednu třetinu sklizně. Ze sklizeného jitra ponechal si majitel resp. nájemce $^2/_3$ a $^1/_3$ odměřil dělníkům za vykonanou práci. Ale námezdník povinen vedle této dávky odvésti ještě 50 kg fazolí z každého uherského jitra (1200 sáhů) a zdarma posekati jedno uher. jitro ozimu, svázati a postaviti do mandelů. Považíme-li početnost rusínského lidu dělného, pochopíme, že při tak značné nabídce pracovníků mohl velkostatkář libovolně redukovati podíl za práci, třebas předem smluvený, případně uložiti robotníkům ještě další povinnosti a práce na svém majetku.

Tak se stávalo mnohdy, že podílníkům zbyla místo jedné třetiny pouze jedna šestina úrody, což u sena a otav bývalo obyčejem.

Při šetření těchto poměrů ve Vel. Lučkách, konaném z jara loňského roku, stěžoval si tamní lid trpce na stávající poměry na „grófské“ zemi, kde lid vedle již vylíčených poměrů pracovních na podíl, povinen byl pracovati ručně i potahem panským dozorcům již za to, že byl do práce těmito vůbec připuštěn. Do lesa nesměl nikdo vkročiti, nebo byl pokutován; dobytek napájeti v potoce, který jejich vlastní půdou protéká, nebylo jim rovněž dovoleno. Za práci v lese, čištění a vysekávání sušin, mohli si ponechati jen jistý díl, předem hajným vyměřený a to ovšem jen ti, kteří se předem za-

jistili prací ruční a potažní na polích lesního zřízence. Ve Vel. Lučkách u Mukačeva jsou pamětníci, kteří dosvědčují, že před léty bývali nespokojení námezdníci tělesně trestáváni od panských pochopů ranami holí na nahé tělo. Tehdejší vyšetřování v té věci konalo se ve Vel. Lučkách u přítomnosti grófského „fiškála", který proti uvedenému celkem ničeho nenamítal podotknuv pouze, že dvory Schönbornské jsou nyní ve velkonájmu, že správa panství za nic nemůže.

Rozdělení celých 2 dvorů do prozatímního vnuceného nájmu.

Po tomto šetření (z r. 1920) následovalo v zápětí rozdělení dvou dvorů Schönbornských, celkem 6750 jiter, kteréžto půdy dostalo se do prozatímního nájmu sedmi obcím, obývaným uvědomělými Rusíny. Půda tato byla Pozemkovým úřadem slavnostně předána na táboru lidu dne 28. března 1920 u přítomnosti generála Parise a tehdejšího guvernéra Dr. Brejchy. Až do posledního dne nevěřil tamní lid v možnost přídělu půdy a i ještě po tom postačil panský šafář, aby odehnal lid z celé vesnice, když se začalo s rozdělováním grófských lánů mezi bezzemky, takže poznovu muselo býti úředně zakročováno.

Obdělávání velkostatkářských pozemků na způsob „panščiny" (željarský).

Druhým neméně nesociálním a nedemokratickým, avšak ne již tak rozšířeným poměrem námezdním v Podkarpatské Rusi jest vykonávání tak zvané „panščiny", obdobné s poměrem želiarským na Slovensku, vyskytujícím se ostatně v celém bývalém Maďarsku. Je to povinnost pracovati na pozemcích velkostatkářských jistý počet dnů v roce, vykonávaná za to, že byla kdysi nemajetným rodinám poskytnuta určitá výměra velkostatkářské půdy pro vystavění chýže a pro pěstování nejnutnějších plodin zemědělských k výživě rodiny uživatelovy.

Historický vznik panščiny ev. željarského poměru (Viz článek Dr. Holúbka v „Pozemkové reformě" ročník I., č. 2) datuje se ještě z dob před zrušením poddanství, před rokem 1848, kdy veškerá půda náležela „pánům", zemanům. Poddaný ji měl pouze v užívaní. Za toto užívání platil státní daně a odváděl jistou část plodin „pánovi". Tento měl totiž zemi dvojí povahy právní:

urbariální a curiální. Při urbariálních pozemcích bylo jeho vlastnictví tím ohraničeno, že půdu musel přenechat poddaným k užívání s právem dědičnosti za jistou část plodin a za určitou práci na jeho druhých, curiálních pozemcích, které byly jeho svobodným vlastnictvím.

Tento curiální majetek byl však daněprostý a „pán" — zeman — hospodařil na něm pomocí svého služebnictva dvorního a povinnou robotou svých poddaných.

Povinnost tato byla zabezpečena smluvně a vznikla z potřeby velkostatkářů zajistiti si potřebný počet dělnictva pro svoje curiální pozemky. Tím bylo toto dělnictvo vázáno bydlištěm i robotou k dotyčnému velkostatku. Při uzavírání takovýchto smluv ovšem byla hodnota přenechaného pozemku brána vysoko, hodnota pak práce velmi nízko, takže uživatel pozemku byl touto povinností velmi zatížen a možno říci nestydatě vykořisťován. Některé rodiny musely totiž za výměru půdy, potřebné k postavení chýže, ve výměře asi 150 sáhů pracovati 40—50 dní v roce. Během doby ovšem se výměra přenechané půdy k užívání o něco zvětšila, tak že nyní obnáší na př. v Urmeziově u Tiačeva ½, 1 až i 2 kat. jitra. Avšak ani toto neodpovídá ani z daleka hodnotě vykonávané práce. Obvodová úřadovna státního Pozemkového úřadu odstraňuje tento námezdní poměr, tím, že velkostatkářskou půdu, za kterou uživatelé robí panščinu, přiděluje do prozatímního vnuceného nájmu jejím uživatelům. (Urmeziovo.)

Dlouhodobé pachty.

V Podkarpatské Rusi nebývalo a není peněžních dlouhodobých pachtů, takových jako v zemích českých, které se dostaly drobným dlouhodobým pachtýřům v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do vlastnictví nebo nájmu za laciný peníz předválečný. Charakter drobných dlouhodobých pachtů měla zde pouze půda velkostatkářů, kterou ve velkém pronajímaly tak zv. „Kirendelčeky" (expositury to býv. maď. min. orby) k rozdílení do drobného pachtu mezi nemajetné obyvatelstvo. Jejich činnost spočívala v tom, že zaopatřovaly nemajetným lidem půdu do nájmu od velkostatkářů, osivo, umělé hnojivo a pod. Ale při tom přídělu půdy dostalo se hlavně oněm lidem, kteří posílali děti do maďarských škol a i jinak prokázali jako nositelé maďarské kultury. Jeden takový „Kirendelčeg" — expositura ministerstva zemědělství —, stával v Muka-

čevě a měl najato asi 21.000 kat. jiter polí a luk od Schönborna, které v drobném nájmu rozdělil mezi lid. Jeho maďarisační činnost nebyla rusínskému živlu ani tak nebezpečná, neboť ústav ten od své původní činnosti se odchýlil a pustil se do různých obchodů, zašantroči dobytek a pod., takže při převzetí Pozemkovým úřadem a později ministerstvem zemědělství shledáno tu bylo čistě „maďarské hospodářství" a úřednictvo propuštěno.

Jinak dlouhodobých pachtýřů ve smyslu zákona ze dne 27. května 1919 zde nestávalo, ale za to, kdyby naturální pacht, zpředu naznačený námezdní poměr podílový, na roveň byl postaven ve zmíněném zákoně o dlouhodobých pachtýřích pachtu peněžnímu, rozpadly by se v Podkarpatské Rusi celé velkostatky.

Obhospodařování velkostatků.

Jak již zpředu naznačeno, jest způsob obhospodařování půdy, nalézající se v držení rusínského lidu, zcela primitivní.

Ale ani na velkostatcích Podkarpatské Rusi nehospodaří se lépe. Těžká ulehavá půda zdejších rovin vyžaduje důkladného propracování, častého orání a to především strojem parním, benzinovým a pak na zimu. Toho se však zde polím nedostává. K ozimům se úhoří. Pícnin se pěstuje nepatrné procento — dle maďarské statistiky pouhých 5%. Dobytek se vyhání podobně jako u malých parcelářů na rozsáhlá pastviska a úhory. Stav dobytka na velkostatcích jest malý a jsou zde takové objekty, že připadá jeden kus velkého dobytka až na 37 kat. jiter, a více ještě. Jednotlivé dvory vykazují výměru dvou až tří tisíc kat. jiter a jest již z tohoto důvodu řádné obhospodařování a správa tak velikých jednotek nemožná. Některé velkostatky na jihu Podkarpatské Rusi jsou úplně zanedbány, budovy rozvaleny, bez oken a dveří, po léta neopravovány, střechy odnešeny a celek činí dojem zřícenin, kde tráva roste po zdích, na hospodářském nářadí a na nádvoří. Jsou to statky bývalých hrabat Lonyayů, Eszenyho, Reismana, Horváta, Szalanczyho, Želenskýho, Odescalcha a j. v. Na cestě z Čopu do Mukačeva přes Baťu, viděti jest neobdělané lány těchto velmožů, v Maďarsku bydlících. Neobdělané půdy jest na těchže velkostatcích 60—80%, ježto půdu obdělávají zde jen deputátníci velkostatku pro sebe.

Pokud se týče zabraného majetku pozemkového, v Podkarpatské Rusi v celkové výměře 461.000 kat. jiter, nachází se tento na 343 dvorech a revírech v rukou pouze 170 velkostatkářů. Jediný býv. hrabě Schönborn z Mukačeva zde vládne 232.000 kat. jitry půdy.

Panství Schönbornovo. Lesní hospodářství.

Majetek Schönbornův nalézá se ve 143 obcích. Většinu výměry velkostatku Schönbornova (175.964 kat. jiter) pokrývají lesy rozdělené v 7 správních okresů. Pouze nepatrnou část orné země a lesů obhospodařuje Schönborn v režii. Ostatní jeho dvory jsou pronajaty za pakatel ve velkonájmech a lesní objekty většinou zaprodány válečným zbohatlíkům na stojato za směšně nepatrné ceny, takže připadá dle přibližného výpočtu 1 prost. m dřeva i na pouhých 50 haléřů, zatím co tamní zubožený lid podkarpatský nemá z čeho si postaviti svoje obydlí, a čím zatopiti. Tak příkladně pronajala svaljavská akciová společnost „Szolyva" ve Svaljavě 20.000 kat. jiter bukového lesa za 180 K z 1 kat. jitra. Počítáme-li po 1 kat. jitru 300 pev. metrů dříví připadá na 1 p. m 60 haléřů.

Vodní mlýny.

Veškeré vodní mlýny Schönbornské (celkem 45) nacházejí se v nájmu zbohatlíků haličských (židů), kteří se zdejším lidem zacházejí lichvářsky a necitelně, takže stížnosti na ně ohledně mletí docházejí neustále.

Všehny tyto okolnosti jsou jen důsledkem toho, že Schönborn nejeví pražádného smyslu pro potřeby lidu ani pro hospodářské zájmy státní.

Honitba.

Jediným jeho zájmem na svém majetku jest honitba divoké a vysoké zvěře, které věnuje všechnu péči. Tato zvěř pak způsobuje na pozemcích selských chudým horským obyvatelům veliké škody na úrodě brambor a ovsa a jest jednou z hlavních příčin hladu zdejších „Verchovinců".

Nevyužitkované lesní objekty.

Obrovské Schönbornovy lány lesní leží většinou nevyužitkovány z důvodu nepřístupnosti, nedostatku dopravních cest a prostředků. Důsledkem toho jsou velké plochy lesní „přestálé" k veliké národohospodářské škodě.

K využitkování těchto nepřístupných lesních objektů bude zapotřebí značných investic kapitálu pro zřizování úzkokolejných drah, pil a jiných průmyslových závodů pro zpracování dřeva.

Spotřeba dřeva.

Náhrada za otop dřevem — elektřina.

Vzhledem k neobyčejné spotřebě cenného, bukového dřeva v Podkarpatské Rusi při otopu všech průmyslových závodů a obydlí dřevem, jak jest zde zvykem a nutným zlem (topení uhlím zde není známo), jeví se v zájmu ochrany před rychlou a nutnou exploitací zdejších ploch lesních, naléhavou potřebou, aby se využitkovala ona obrovská energie zdejších potoků a bystřin karpatských k výrobě nejlacinější hybné síly — elektřiny, která by úplně zatlačila onen zastaralý a nehospodárný systém vytápění průmyslových závodů dřevem.

Údolní přehrady.

K tomu ovšem by bylo zapotřebí zříditi vhodné údolní přehrady, jimiž by se zároveň učinila přítrž povodním a záplavám v jižních částech Podkarpatské Rusi, které jsou jednou z příčin, že obrovské tamní lány nejúrodnější humusové země leží povětšině téměř ladem, nebo jsou používány jako pastviny a louky se špatným porostem.

Shora zmíněnými projekty zároveň byla by odstraněna ta stálá nezaměstnanost podkarpatského lidu, který z nedostatku obživy v rodném kraji, musí se stěhovati za skývou chleba daleko přes moře.

Orná země Schönbornova.

Pokud se týče Schönbornových latifundií orné země, které jak shora uvedeno sám neobhospodařuje, nýbrž je pronajímá ve velkonájmech, budou tyto postupně rozděleny mezi okolní obyvatelstvo, jehož poptávka po půdě je neobyčejně veliká. Ostatně první krok k tomu byl učiněn již rozparcelováním do prozatímního vnuceného podpachtu celých 2 dvorů velkonájmu Kohnerova-Domboku a Verbníkh ve výměře okrouhle 6.750 jiter.

Dále se na tomto zabraném majetku nachází mezi Mukačevem a Beregsázem t. zv. „Černý Močár“, který byl před léty maďarskou vládou částečně odvodněn. Sem je splavena nejúrodnější prst z vrchovin Karpat a má tento objekt vzhledem ku své neobyčejné úrodnosti a příznivé poloze velkou budoucnost pro celou Podkarpatskou Rus a bylo by si jen přáti, aby dokončení vodních staveb účelnými údolními přehradami, bylo co nejdříve provedeno. Zatím byl „Černý Močár“ přidělen 27 sousedním obcím jako pastvina pro jejich stáda dobytka.

Jiné velkostatky.

Vedle Schönborna jsou v Podkarpatské Rusi větší velkostatky bývalých hrabat Lonyayů, Telekich-Odescalcha, Schönberga, Viranyho a j. v.

Nutnost brzkého provedení pozemkové reformy.

Vzhledem k uvedenému, že nacházíme v Podkarpatské Rusi vedle velkostatků a statků středních, špatně obhospodařovaných, které ještě jsou vesměs v rukou cizích, jen parcelářské provozy nepostačující k obživě rodiny, že námezdní poměr rusínského lidu jest nemravným vykořisťováním jeho, že zde jest zakořeněn extensivní způsob obhospodařování půdy s vysokým procentem nedostatečně využitkovaných pastvin, dále, že odlivem rusínského domorodého živlu do ciziny ztrácí Podkarpatská Rus své nejlepší syny, to vše nasvědčuje tomu, že brzké provedení pozemkové reformy v Podkarpatské Rusi jest v zájmu státním, národohospodářském i sociálním naléhavě nutné.

Zásobování měst.

Rozparcelováním zanedbaných dvorů nebude ohroženo zásobování měst, neboť tyto dvory, jak obilní ústav může dosvědčiti, každoročně doposud požadovaly příděl obilí nejen k setí, ale i pro výživu svých příslušníků na velkostatku zaměstnaných a byly to celé vagonové zásilky, které jim musely býti dodány. Může se tedy s určitostí očekávati, že rozdělením této zabrané půdy na malé parcelářské provozy i při primitivním způsobu jejího obhospodařování, jak u rusínského lidu jest zvykem, zvýší se produkce živo-

čišná a rostlinná a co nejdůležitějšího, povznese se materiální situace rusínského lidu. A v tom nesmí nás klamati ani zjevy, o nichž se nyní zminuji.

Obtíže po přídělu do vnuceného pachtu se objevující.

Dalo by se totiž souditi, že prozatímního přídělu půdy do přímého obhospodařování podkarpatskému lidu, bude si týž lid vážiti a tuto půdu patřičně obdělávati. Zkušenosti, kterých však Pozemkový úřad v tomto území získal, jsou ve mnohých případech dosti překvapující. Někde zůstala přidělená půda i neobdělána ležeti ladem nebo byla používána za pastvinu. V okolí rozparcelovaných dvorů Domboku a Verbníku na př. dopouštějí se vnucení pachtýři zabrané půdy i různých přehmatů, rozkopávájí ochranné náspy proti povodním, rozebírají přejezdy a mosty, vykopávají keře upevňující ochranné hráze, přejíždějí příkopy odvodňovací na místech k tomu nevytčených a i jinak nerespektují ani veřejného zájmu ani soukromého majetku. Zařízení odvodňovací, která se rozprostírají po celé Podkarpatské Rusi a obnáší sta kilometrů, byla na některých místech znečistěna slamou, kukuřičnými palicemi, nadělány z toho přejezdy přes odvodňovací příkopy a podobné nepřístojnosti. Jen zapálením stohů v Vel. Luček byla způsobena škoda do sta tisíců jdoucí. Rusínský lid, který ještě před rokem doprošoval se milosti u panských zřízenců, mstí se nyní neslýchaným způsobem na majetku svých utlačovatelů, niče i majetek veřejně prospěšný, kácí státní lesy a způsobuje tak stálé obtíže úřadům, které pak pro samé zakročování a vyšetřování způsobených škod, nemohou se věnovati pravému svému poslání.

Zjevy tyto lze snadno si vysvětliti nepochopením svobody příliš rychle nadešedší a poválečnou mentalitou obyvatelstva; vyskytovaly se i v jiných částech republiky daleko civilisovanějších a vůbec v celém světě a dá se očekávati při dobromyslné jinak povaze rusínského lidu, že brzy pominou.

Jsou zde odlišné poměry, které vyžadují také poněkud odchylného řešení nežli v zemích českých.

Kolonisace.

Pozemkový úřad přihlížeje k těmto zkušenostem, učinil přípravy, aby v tomto území byla provedena pozemková reforma co nejdůkladněji a zrychleně, aby objekty opuštěné a špatně obho-

spodařované, především ony na jižních hranicích Podkarpatské Rusi se nalézající, byly kolonisovány domorodým rusínským obyvatelstvem z Karpat a Marmarošska a pak remigranty z Ameriky. Dle dotazníků, které rozeslala obvodová úřadovna v Užhorodě na notářské úřady, hlásí se ku kolonisaci Podkarpatské Rusi na 970 rodin.

Semenářské stanice.

Aby umožněno bylo řádné obhospodařování přidělené půdy, zřízeny byly na zdejších zabraných velkostatcích 3 pěstitelské stanice semenářské, které zahájily již svou přípravnou činnost.

Tyto stanice budou pěstovati osvědčené druhy všech hospodářských plodin, především pícnin, chlebovin a zemáků a odprodávati vypěstované semeno za výrobní cenu rusínskému lidu.

Budou zde zavedeny, případně vyzkoušeny nejnovější methody pěstování hospodářských kultur v mokrých polohách, spočívající ve hluboké orbě do hřbetin, polopluženi a řádování v širokých a vysokých řádcích, kterýžto způsob osvědčil se zejména při pěstování brambor; dále správné obdělávání půdy a vyzkoušení hospodářského nářadí. Vysoké procento špatných divokých pastvin bude postupně snižováno a nahraženo vhodnými pícninami, při čemž bude zároveň zaváděno chlévské krmení.

Spolupráce ostatních úřadů při provádění pozemkové reformy.

To však musí býti zdůrazněno, že pozemková reforma v Podkarpatské Rusi musí býti řešena za spoluúčasti všech ostatních úřadů, od notářských úřadů počínaje. Každý český člověk v Podkarpatské Rusi musí spolupomáhati, vysvětlovati, poučovati, event. příslušné úřady upozorňovati, neboť bylo ve mnoha případech shledáno, že malé vysvětlení postačilo, aby Rusíni byli uklidněni.

Notáři — hospodářští odborníci.

K tomu účelu by se doporučovalo, aby notářské úřady byly obsazovány úředníky s kvalifikací hospodářskou, kterých máme u nás nadbytek. Tím by se předešlo mnohému zlu, neboť hospodářský odborník by jinak poradil hospodářům — Rusínům, jak orati, vláčeti, dobytek chovati, píci pěstovati, kde a jaké semeno nakoupiti, nářadí obstarati a pod. Nyní shledáváme se v úřadech

notářských nejen s Maďary nám nepřátelskými, ale i s lidmi, kteří mají sotva měšťanskou školu, s bývalými poddůstojníky, kteří nejeví ani ochotu ani porozumění pro potřeby rusínského lidu. Tak příkladně v jedné obci u Vel. Sevljuše oral rusínský hospodář moderním železným pluhem. Při druhé komisi našel jsem týž pluh u tamního žida krčmáře, kterému byl jen proto odprodán, že si s ním Rusín nevěděl rady. Nejen, že hospodář prodělal na tom velké peníze, ale celá obec se bude příště obávati nějaké nářadí zakoupiti.

Význam pozemkové reformy v Podkarpatské Rusi.

Ke konci chtěl bych jen podotknouti, že pozemková reforma v Podkarpatské Rusi má daleko ještě větší význam, nežli v zemích českých, že touto bude odčiněna staletá těžká křivda na rusínském národu páchaná, ano možno zde mluviti přímo o zrušení robotý, která se může přirovnati ku někdejší robotě v Čechách.

Zastavení vystěhovalectví.

Rusínským lidem nebude již třeba se stěhovati za svým chlebem do ciziny, neboť dobrodiním čsl. zákonů o reformě půdy, poskytuje se jim dostatečná záruka, že se jim dostane postačující výměry a svobodné půdy ve své rodné, vlastní zemi, aby tak mohli býti živi jako národ svobodný a ne (jako až dosud) jako psanci a námezdníci „grófských“ pánů.

V Užhorodě, dne 22. února 1921.

Dipl. agr. **V. VL. MELMUKA,**
hosp. inspektor státního Pozemkového úřadu, přednosta
obvodové úřadovny pro Podkarpatskou Rus
v Užhorodě.

Ve sbírce

PODKARPATSKÁ RUS

vyjdou následující přednášky:

I. Zeměpis P. R., Michael Grigaši, řed. měšť. školy —•—
II. Geologie P. R., Inž. Jiří Milautz, st. rada . . . —•—
III. Dějiny P. R., Prof. Vasil Pacovský . . . . —•—
IV. Národ a jeho život, V. Mašek . . . . —•—
V. Jazyk Podkarp. Rusů, Dr. Ivan Pankevič . . . —•—
VI. Historie literatury P. R., Dr. Vladimír Birčák . —•—
VII. Zemědělské poměry P. R., Insp. V. Drahný . . —•—
VIII. Pozemková reforma P. R., Insp. V. V. Melmuka —•—
IX. Obchod a průmysl P. R., JUDr. J. Liška, tajemník min. obchodu . . . . —•—
X. Technické a dopr. prostředky (elektr.) P. R., Inž. Václ. Čáslavský, arch.. st. r. . . . . —•—
XI. Lesy P. R., Inž. K. Vodička, ředitel st. lesů . . . —•—
XII. Veřejné zdravotnictví P. R., MUDr. Josef Doškář —•—
XIII. Sociální poměry P. R., Dr. J. Polák . . . . . . —•—
XIV. Školství P. R., Zem. šk. insp. J. Pešek . . . . . —•—
XV. Kulturní poměry P. R., Zem. šk. insp. J. Pešek —•—
XVI. Politický život a naděje v budoucnost, Tab. soudce Jos. Křepinský . . . . —•—
